

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrto leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 13. februarja 1867.

Gospodarske stvari.

Pravi čas les sekati.

Pri zidanji pohištva ali stavbi kmetijskih poslopj se mora pred vsem na to gledati, da so trdna in čvrsta.

To se pa le po tem doseže, če se les, ki se potrebuje, ob takem času seče, ko je drevesni sok s luknic, v katerih se pretaka po deblu, že nazaj stopil, in še te luknjice zapró. Takrat les svojo moč in trpež dobí.

Čas, kadaj sok z luknic drevesnih nazaj stopi, nam natora sama naznanja s tem, da listju živež odzame.

Že meseca vinotoka in listopada pada listje z dreves, meseca grudna pa je drevó brez listja; to je tedaj znamenje, da je sok luknice po deblu popolnoma zapustil, se umaknil in zaprl.

Potem takem je mesec gruden (december) pravi čas, da se les za zidanje in drugo tesarsko robo seka. Že meseca prosenca (januarja), če le ni hud mraz, začne sok zopet v deblo prihajati, in prihaja meseca svečana in sušca tem več, čem bolj se začne rastlinsko življenje.

Od tega se piše v nekem kmetijskem časopisu za Vestfalijo in Lipe to-le: Štiri drevesa, po 30 čevljev dolga, enake debelosti in starosti, ki so na istem mestu rastla, so se posekala meseca grudna, prosenca, svečana in sušca; okovala so se po 6 palcev na širjavo, po 5 pa na visoko.

Ko so se do dobrega posušila, se denejo na obeh koncih na oder in položi se na-nje velika teža. In kaj se je pokazalo? — Največjo moč je pokazalo drevó meseca grudna posekano, 12 odstotkov manj moči tisto, ki je bilo meseca prosenca posekano, 20 odstotkov manj meseca svečana, in celó 38 odstotkov manj meseca sušca posekano.

Smrekovi hodi za stebre porabljeni in o raznem času sekani so tudi bili raznega trpeža. Oni, ki so v soku bili sekani, stali so komaj po 4 do 5 let v zemlji, oni pa, ki so bili grudna sekani, trpeli so celih 16 let, predno so segnjili.

Sodje, ki so iz lesa o raznih mesecih sekanega, narejeni, so tudi bolji ali slabiji, kakor so bile luknjice v lesu že zaprte ali ne, ko je bilo drevo sekano. V sodu, iz lesa meseca januarja sekanega, je čez leto in dan izpuhtelo vina poldrugí bokal; iz soda meseca sušca sekanega pa 8 bokalov.

Naši stari očetje so sekali les za poslopja od 1. do 12. grudna, in pohištva, ki so nam je zapustili, nam spričujejo, da so les o pravem času podirali.

Moč iz starih časov najdenega lesa se potem razodeva, da se ne dá niti upogniti niti prekreniti ali prelomiti, kakor onega v soku sekanega. Tudi črv se ga ni podstopil, ker črv se naredí iz strjenega soka.

To vse kaže, kako važno je to, kadaj se seka les. Sedanji čas, ko les dražji prihaja in ga je zmiraj manj, je treba tem več na to paziti, da se les seka v takem času, da je trden.

Iz časnika gosp. družbe gornje-avstrijske.

Kako se dobrota moke spoznava?

Dostikrat smo se pri razstavah kmetijskih pridelkov čudili, ko smo videli, kako povrhoma se pšenična ali ržena moka presojuje.

Pred vsem drugim se nam treba zdí opomniti, da je napačno, ako se le po videzu sodi dobrota moke.

Kako tedaj se spozná vrednost moke?

Tako-le prav gotovo:

Če je na pr. pšenična moka iz dvajset mlinov razstavljena, naj se vzame vsake sorte en lot in vsak lot se dene posebej v majhino lončeno skledico, potem se na vsak lot moke vlije pol lota čiste vode, in se tako skup pomeša, da se testó napravi.

Potem se pretipa in pregleda vsako posamezno testo. Najčvrsteje testó je znamenje najboljše moke, najmehkeje pa najslabeje. Zakaj? zato, ker dobrota moke obstóji najbolj v tem, koliko da zdá; po tem takem je moka, iz ktere se trdneje testó umesi, tudi tečnejša in boljša od one, iz ktere se mečje testo naredí.

Samo po sebi se razume, da ni vselej mlinar kriv, ako je moka boljša ali slabejša, ker boljše ali slabeje žito, iz ktere se moka melje, dela velik razloček. Pšenica iz bolj južnih krajev, kjer se vlečec (rastlinski lim) v zrnju bolj zgodí, tudi boljšo moko daje, kakor pšenica iz severnih krajev, kjer se vlečec tako bogato in popolnoma ne razvije.

Če je krepkeje testó tudi po barvi (lepo belorumenó, ne pa sivo-belo) prav svetlo, ni samo za-nj porabljena moka najboljša, temuč se prišteva tudi k najlepšim. Pri moki se zná pa tudi to primeriti, da je ena sorta najboljša, druga pa najlepša. Kteri naj se zdaj prednost dá? — tisti, ki je najboljša.

Nova kupčija.

* Oblanice (stružine, Hobelspánne) so novo kupčijsko blagó, ki ga zdaj v Ameriki skor sploh rabijo za to, da s takimi oblanicami natlačijo modróce, mehke klopí (sófe) in stole namesti žime, dlake, mahú in druge enake blazine. Amerikanci imajo preprosto in zeló bistroumno napravljeno mašino, s katero iz lesá režejo oblanice, podobne nitkam, ki so tanke in dolge kot žima. Les, ki ga rabijo zato, je javor, topol in drugo cenó lesovje, ki nekoliko diší, da z duhom odvráča móle. S temi lesenimi nitkami napolnjeni mo-

Slovstvene stvari.

Recimo ktero.

droci, klopi ali stoli so veliko bolj mehki in elastični kakor taki, ki so z morskim mahom (Seegrass) natlačeni; so veliko cenejši kakor drugi, in vrh tega tudi dalje trpé.

Posebno dobro svilno seme

se v Ribnici (Reifnitz) dobí po gospodu Mihaelu Skubic-u. Seme je dobljeno od popolnoma zdravega zaroda in po Talijanah o vseh dobah ogledanih črvičev. Radi bi bili vse kokone pokupili; al žal mu je bilo, da bi bil tako zdravo robo po 2 gold. prodal. Da je seme izvrstnih kokonov, kaže tudi to, da za 1 funt je komaj treba bilo 240 kokonov.

Natoroznanske stvari.

Kako je to,

kadar po novem letu dan začne rasti, da se to veliko tednov zjutraj še nič ne pozná, na večer pa je že dalje svetló?

To vprašanje smo prejeli te dni iz R. na Gorenškem. „Novice“ so že pred več leti to prikazen svojim bralcem razjasnile; na omenjeno vprašanje pa ponavljajo to razjasnilo, ker res vsaki dan slišimo, da se ljudje čudijo, kako je to, da še zmiraj noče zjutraj dan biti, ko se je vendar na večer dan že nekoliko potegnil.

Vzrok temu je to-le:

Pratkarji pravijo, da od 22. do 31. grudna ali decembra je dan za 5 minut, — od 1. prosenca ali januarja noter do 15. pa spet za 23 minut dalji, tedaj od 22. grudna noter do 15. prosenca v vsem skupaj za 28 minut. To je res, — al zatega voljo ne smemo misliti, da tistih 28 minut, za katerih je dan v sredi januarja dalji, bi smeli tako na dvojce razcepiti, da bi 14 minut pridjali zjutraj dnevu, 14 minut pa zvečer, to je, da bi mogel dan se zjutraj za 14 minut pred začeti, zvečer pa bi se móglo tudi za 14 minut pozneje mračiti.

Vzroka, da nam dan le na večer dalji prihaja, ne smemo iskati v astronomijskih (zvezdnih) postavah, ampak samo v tem, kako mi dnevne ure štejeemo, in po tem, kakor so naše ure uravnane (vrihtane).

Če se nam zdi, da dalji dan ne pospešuje dneva zjutraj — po tistem srednjem merilu časa, kterege nam kažejo naše ure — je vzrok tega v tem iskati, da od 25. grudna ali decembra naprej je poldanski čas, kakor ga nam naše ure kažejo, pravemu poldnevu zmiraj naprej za nekoliko od dneva do dneva se množčih drobcev ene ure; na naših navadnih urah je tedaj jutro zmiraj poprej kakor pa na solnčni uri. Kadar naše ure 8 kažejo, kaže solnčna ura 1. dan januarja še le 7. uro in 56 minut, — 11. dan januarja 7. uro in 52 minut, — 17. dan januarja 7. uro in 50 minut, — 31. dan januarja 7. uro in 47 minut, in 11. dan sječana ali februarja 7. uro in 46 minut.

Če so tedaj naše ure čedalje bolj solnčni uri naprej, in sicer po tisti razmeri, kakor dan dalji prihaja, se ne smemo čuditi, da naše ure, kolikor bolj prehitajo solnčno uro, rasteči dan vsako jutro pogrudijo.

Po tem se tedaj očitno kaže, zakaj tisti čas pozimi, kadar dan začne rasti, se zjutraj tako malo čuti, da dan raste, in da je treba skor do konca meseca januarja čakati, predno je zjutraj tako svetlo, da moramo ob osmih lahko kako pisanje brati. Kolikor pa smo zjutraj o svetlobi na zgubi, toliko na boljsem smo zvečer.

Est modus in rebus.

Nihče se ne upira med nami čiščenju jezika. Da smo pa tudi res poslušali mojstra pesnika, ki nas je leta 1845. opominjal:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donil,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.

to priča znameniti napredek, ki ga kaže današnja slovenščina, ako jo primerimo s tadanjo. Al odkar se je začel v tem oziru upljiv staroslovenščine, uvidel sem opazivši neke nepovoljne prikazke potrebo ter sem vže nekolikokrat sprožil in danes, ne bojé se niti zamere, ponavljam, da bi dobro bilo pogovoriti se o nekterih pravilih za likanje jezika. Po mojej sodbi imelo bi glavno načelo pri tem biti to, da namen trebitve te bodi bližati Slovence čisteje govorečim Hrvatom in Srbom, ne pa še razdruževati enakokrvnih bratov in po zemljepisu sosedov, ene in iste bodočnosti deležnikov!

Po tem osnovnem načelu sem bil v „Novicah“ od leta 1863. (l. 4) načrtal nektera pravila, tekoča iz istega. Eno izmed njih bi bilo, da kjerkoli je večina Slovencev v ktereji obliki ali sploh slovniskoj rabi vže zdaj zedinjena s Hrvati in Srbi, ne kaže nikakor trgati te edinosti samo spričo tega, ker staroslovenščina uči drugače; nasproti pa da gre to, v čemur se staroslovenščina enači s hrvaščino, kolikor se dade vpeljevati v knjižno slovenščino, če je tudi samo manjini Slovencev navadno. (Priporočalo bi se po tem pisati na priliko: nisem videl, namesti: sem ne videl; dado, namesti dadé in dajó; da namesti de; njega namesti jega; tujec namesti ptujec; vencem namesti vencom).

Želel bi bil, da se je zastran teh pravil kdo oglašil na ktero stran vže *) bodi. Ako morda niso znanstvena, pa so, mislim, kazna, koristna, naravnemu razvitku slovenskega naroda primerjena, in zdí se mi, da so se slovenski pisatelji po večem držali in še drzé tega načela, in drži se ga izmed drugih tudi slavni jezikoslovec Miklošić, kateri v svoja berila ni dal vpeljati mestnikov s končnico *i* niti za oskimi soglasniki (na pr. na polju**), rekoč, da ne kaže spričo tako male stvarce odstopati od Hrvatov, in kateri tudi v svojem pozneje izdanem slovarji piše, kakor mi, novoslovenske besede, torej na pr. podnožje, ne podnožije; — kajti drugo je preiskavati znanstveno jezik in tolmačiti mu oblike, a drugo zasukavati narečje živo po mrtvem, ne gledé na dozdanji razvoj in narodna razmerja. Ni treba toraj širokega dopovedovanja, da držéčemu se pravil, kakoršna so gori omenjena, morajo biti odurne tiste rococo-oblike, ki nam jih za vzor postavljajo možije nove slovenske šole, in ktere se zdé biti nalašč iznajdene za to, da bi knjižno slovenščino še dalje, nego je, zanesle od srbsko-hrvaškega narečja.***) Ako vendar pomislim na pisavo, ktero zdaj kakor prej večina naših pisateljev trdi, ako po-

*) Ker se v besedici: že, vže nikjer na Slovenskem ne sliši glasni *u*, temuč le: že, vže ali vre, in ker uže hrvaške čitatelje moti, kakor je bilo celó v hrvaških novinah spomnjeno, pišem jaz raje: vže ali pa že. Pis.

***) Gospod Levstik pa piše zdaj na visocem sedli smešnega napuha („Glasnik“), v tem ko mu lanska slovnica kaže še: pri delu. Pis.

****) Sloveči Hrvat, prof. Jagić, namignil je vže na nekem mestu „Književnika“, da ne odobrava Levstikovega pravca. Ali za služno za nas Slovence bi bilo, ako bi slavni ta jezikoznanec ali kdo drug izmed učenih Hrvatov ali Srbov račil obširneje